

Maja Gal Štromar
Ženska drugje

Tebi, za Najudvaju.

»... ta vulgarni krompir, ta zemeljsko-nebeška mana, ta podzemni izrastek, zemeljski škrofelj, trda kila, grudičasti gomolj se nikoli med svojo dolgo zgodovino ni zaoblil v idealni krog jabolka ali paradižnika (tega drugega božanskega plodu), ampak je ostal nepopoln kot človek, samo na videz simetričen, poln grč in bul, poln izrastlin, izrastkov, jamic in brazgotin, brez središča in brez semena, brez česar koli, kar bi dajalo slutiti, da sta v njem navzoča Stvarnik in njegova modrost ...«

(Danilo Kiš, Peščena ura)

Marjuta

»In kaj je meni tega, da bom dvajset let s kladivcem rudo odbijal – tega se prav nič ne bojim, ampak nečesa drugega me je strah: da me bo zapustil človek, ki je v meni vstal od mrtvih!«

(Fjodor M. Dostojevski, *Bratje Karamazovi*)

* * *

Nekaj ubornih stavkov je bilo dovolj. Dovolj, da se je Marjuta odločila. No, natančneje, bila sta samo dva. Vsega skupaj prgišče banalnih, vsakodnevnih besed, ki so zahtevale tedne in morda celo mesece premišljenega dela cele skupine strokovnjakov, da bi se ciljna publika nanje odzvala. Če je seveda nekaj besed sploh lahko dovolj, da prepriča človeka srednjih let v tak korak. Natančneje, zrelo žensko, ki ni več dekle in ne še starka in ki ima za seboj par desetletij izkušenj in posledično zna pretehtati, kaj te besede resnično pomenijo. In če seveda vzamemo v zakup, da zrelost sovпада z leti. A ko je malha polna ali, bolje, ko je malha prazna in se nekega dne znajdeš na rezilu noža, oskubljen kot steblo presušene zelene, in sploh če je za to poskrbel Jordan Pernav, tedaj je lahko čisto vsak ništrc, še tako neznaten in dvomljiv, sprožilec novih dejanj. Priznajmo, mednje spada tudi bedasti marketinški nateg:

Ustvarjalno druženje na skoraj drugem koncu sveta. V samo enem mesecu postanite Dostojevski.

Kaj pri vragu naj bi pomenilo drugi konec sveta? je pomislila Marjuta. In kaj pomeni tisti skoraj? Ali je ali pač ni na drugem koncu sveta! Turistične agencije za te zavajajoče besede *post festum* ne moreš tožiti, kajti vsak kraj je za nekoga drugi konec sveta, vse je odvisno od perspektive. Tako bi

pribila obramba in primer bi klavrno padel že na prvem naroku, če bi do naroka sploh prišlo. A v tej zgodbi ni sodišč, v tej zgodbi reči rešuje bog. Menda.

Ob ime Dostojevski reklamariji seveda niso dodali besedice skoraj. Tako je pisalo v oglasu, ki so ga natisnili v prekrasen secesijsko ozaljšan kvadratega, obarvan v bordo barvo, ki se je že rahlo nagibala proti rjavi. Cenejši tisk, se razume. Recesija, treba je varčevati, a kljub temu še vedno v izobilju vestno zavajati. Oglas se je znašel takoj pod reklamo za poceni svinjske zarebrnice in nad zamrznjenim kostanjevim pirejem. *Danes samo za vas po polovični ceni.* Natisnili so ga na najbolj nekakovosten papir. Na takega, ki pušča barvo na prstih, še posebej če ob branju ješ masten krof. A ne bodimo malenkostni. Nekoliko više, na levi strani, so stran krasi *Vaginalni tamponi extra sensitive*, izdelani za sodobno aktivno in atraktivno žensko, ki od nekdaj ve, česa noče, a ob uporabi tamponov nemudoma spozna, kaj hoče, in tudi ve, kako si zaželeno brez prevelikih žrtev priboriti. S takimi tamponi gre menda kariera kot po maslu.

Marjuta Berden. Skoraj 46 let. Skoraj 86 kilogramov. Visoka skoraj 163 cm. Številka noge skoraj 38. Stanje: nezadovoljna. Časovno: neomejeno. Stan: samska. Izobrazba: srednja poklicna šola. Smer: kuharstvo. Zaposlena: redno. Išče: še ne ve. Šifra oglasa: skoraj.

Tako si je Marjuta predstavljala začetek svojega oglasa. Streslo jo je po životu. Nemudoma je obrnila novo stran reklamne publikacije ter se zabubila v ozaljšan oglas, s katerim so vabili na zobozdravstveni turizem. Teden kopanja v

lokalnih toplicah v Bolgariji in nova zobna proteza za samo dve povprečni mesečni plači. *V kolikor pokličete v naslednjih dveh tednih in se odločite za ta res ugodni nakup, dodamo še zastonj zalivke za vašega partnerja ali otroka do 12. leta ter prekrasne silikonske modelčke za kuhanje jajc.* Ponujali so še tekoče čistilo za steklokeramično ploščo, barvni komplet kvadratnih krožnikov pa refleksno masažo stopal. Od nek-daj se je spraševala, zakaj vruga bi morali biti krožniki kvadratni. Saj že ime tega ne dovoljuje! Krožnik bi sicer postal kvadratnik! Vse v eni zgibanki, vse istega ponudnika. Predpomladni popusti na kubik. Zimskih zalog se je treba znebiti. Hitro in pod mus, kajti v zalivu že čakajo nove kargo barke in pred vrati so novi kontejnerji že popisane kitajske robe, pa tudi tiste nepopisane, ki pod pultom ilegalno čaka naivnega kupca, da ga zmelje v primežu potrošnje.

Marjuta je reklamni listič večkrat prepognila in ga shranila v žepno beležko, iz katere so moleli že neštetokrat prepognjeni lističi vseh možnih kuharskih receptov iz najrazličnejših revij. Tudi tistih italijanskih in francoskih. Receptov, ki jih še ni uspela poskusiti. Le v snu se je sukala med domačimi lonci in stepala zdaj beljak, zdaj smetano. Topila je belo čokolado po ljubi ji tehniki *bain marie*, a ljuba ji je bila bržkone samo zato, ker se je banalno topljenje čokolade nad paro v francoščini slišalo imenitneje. Toda časa za domače eksperimente ni bilo. Seveda ne, s celo šolo na grbi. Kdaj le?

Tako je le nekajkrat prepognila listič z oglasom in se odločila, da naslednji dan po službi v miru pokliče agencijo Tramontana ter se dogovori za sestanek glede te reči, kako

postati Dostojevski. No, skoraj Dostojevski. In potem, če se končno odpravi na pot, ga vzame s seboj. Reklamni listič, namreč. Kamorkoli že odide, če sploh odide. Na tisti skoraj drugi konec sveta. Hranila ga bo v svoji beležnici kot prvi in neomajni temeljni kamen novega življenja. Kajti ko bo končno udejanjila svoje sanje, ko zamenja kuhalnico za svinčnik, ko bo kuharski roman napisan, če bo napisan, ko bo znana in velika pisateljica, če bo velika in znana, in ko bodo zganjali hrup okoli mistike, kako se rodita inspiracija in talent, če ga bodo seveda zganjali, in predvsem ko jim bo žal za vsa zbadanja in poniževanja, ker je samo ženska, če jim seveda bo žal, bo kopijo zgibanke objavila v čisto vseh intervjujih, tako si je obljubila. Vse to samo zato, da bo Jordanu Pernavu končno jasno, kako to gre. Da se bo vedelo, da je včasih treba brati tudi banalne reklamne lističe, poleg kuharskih knjig, se razume, in ne samo visoke literature in esejistike. Kajti tudi to so božja znamenja, pa čeprav se od samozvanega boga do ljudi, ki so v njegovi službi in tam redno ponujajo njegove usluge, nagnete veliko posrednikov vlažnih in lepkih rok. Pa tudi pogoltnih provizij. In vojn. In križanj in sežiganj na grmadi takisto.

Nekaj dni Marjuta ni več mislila na oglas. Pravzaprav je nanj pozabila. V šolski kuhinji so se pripravljali na inšpekcijo. Panika in bezljanje za lonci, v jedilnici pa tudi v skladišču. Ni bilo časa. In šele ko je vse minilo, jasno, brezhibno, kar je bilo od šefice kuhinje Marjute Berden sicer tudi pričakovati, je med pavzo oddahnjena srknila požirek ohlajenega čaja, hruškovega poparka z lipovim medom, ki ga je tisto jutro ponovno kupila od Latvijca Krišjānisa, ki je redno vedril na lokalni tržnici in se ponovno pretvarjal, da zna angleško.

Postavni, skrivnostni Krišjānis. Moški s severa. Marjuta je rada sanjari, da Krišjānis misli nanjo, vsaj malo, in jo vsak dan pogreša in pričakuje. Vsaj malo pričakuje. Ali pa skoraj pričakuje. Še posebej zdaj, ko je bila ponovno samska in odkar jo je Jordan zapustil. Rada je zahajala na tržnico, a ne po hrano, seveda ne, hrane je namreč imela že preveč. Tja je zahajala po pozornost. Zato ga je rada srečevala, Krišjānisa, sploh zadnjih nekaj let. Bil je edini moški, ki jo je nagradil z nasmeškom, ko jo je zagledal, kako se s pletenim cekarjem gunclja proti njemu. In v njegovem nasmešku ni bilo posmeha. Zato se je kmalu v Marjutinem zamrzovalniku znašlo nešteto rib, ki jih ni utegnila pojesti, in

v njeni shrambi prav toliko kozarcev najrazličnejšega medu, na katerih se je nabiral prah.

Za mnoge je bil Krišjānis neopazen moški. Toda ne za Marjuto. Zdelo se je, da nikogar ne zanima, od kod prihaja, kakšne so njegove korenine. Tujec pač, pa tudi ne pretirano čeden. Nekega dne se je pojavil v njihovem malem obmorskem kraju in nihče ni nič spraševal. Ribe, ki jih je prodajal, so bile sveže in mēd okusen. In oboje je bilo cenovno dostopno. Izpod pulta je od časa do časa samo za svoje zveste stranke izvil posebne čajne mešanice in kakšno domačo žganjico. Kot informacija je to zadostovalo.

Njegove velikanske modre oči, izbuljene in zaobjete v močno poudarjene veke, so bile kot olučeni mandlji, ki bi jih lahko vztrajno potiskal v mehko vzhajajoče testo za kruh, a naduto kvašeno testo bi jih vedno znova izbljuvalo. Skrivnostno pogreznjene, a ostre in morda celo uporniške. Kot bi se za njimi odvijal možganski orkan, velik ustroj nemega pretehtavanja in opazovanja. Turbina izgubljenih priložnosti generacije, ki je okusila nemilo tranzicijo v menda boljši, globalizirani svet. No, ali pač samo zatečene oči prekrokane noči. Je bil njegov pogled nekoliko otožen? Je v njem tlelo maščevanje? Po tržnici se je šepetalo marsikaj. O neki čudni zgodbi. In tovrstnih informacij ni nikoli dovolj. O ženski, ki jo čaka že vsa ta leta. Čaka, da se vrne k njemu. Da se vrne z ladjo. Marjuta ni razumela, zakaj bi se morala ženska vrniti po morju. Zakaj ne z vlakom ali letalom, hitreje bi šlo. Toda vračanje po morju je zvenelo bolj romantično. Ona stoji na palubi, veter ji mrši lase. Kljun potniške ladje reže valove

Koprškega zaliva. Prihaja. On nestrpno gleda s pomola, kako se ladja kraljevsko približuje. Zreta si v oddaljeni, zdaj še zamegljeni obraz. Dolgo, dokler se poteze na njem ne začnejo prebujati in ponovno izrisovati oči, usta, nos, natanko tisti obraz. Ljubljeni obraz. Obraz z imenom. V tišini približevanja motrita čas, ki je nemilo legel mednju. Branjevke na tržnici so šepetale, da jo je tepel, zato naj bi odšel. Govorile so, da so severnjaki nasilneži brez primere. Nacejajo se z močnim vražjim žganjem, ki ga imenujejo *balzam*, in zato naj bi zapustil svojo deželo. Da bi se streznil in razumel. In predvsem da bi mu ona odpustila. Njegov odhod je tako postal odhod kaznjencea, a takega, ki se je samoovadil. Odhod spokorjenca.

A Marjute to ni zanimalo. Z njo je bil prijazen. Vedno. In nikoli, ko je stala pred njim, je ni oplazil vonj po postanem alkoholu. Nikoli. V Krišjānisu je videla moškega, ki ne glede na vse, kar je bilo v zakulisjih o njem izšepetanega, ostaja zvest ženski in jo čaka. Predvsem to je želela videti v njem in ga tako tudi razumeti. Kot moškega, ki zvesto čaka svojo žensko. Pomislila je na Jordanove zelene oči. Zelene kot razvajeni špinačni narastek. Prijetne in spokojne. Vedno trezne oči, ki so jo izdale. Kot sivozelena plemenita plesen *botrytis* na napeti grozdni jagodi, le s to razliko, da Jordanova zaplesnelost ob jesenski trgatvi ni obrodila nadvse cenjenega predikata. In za to najbrž res ni treba razviti someljejskega retronazalnega talenta za okušanje.

»Ponudba velja za Latvijo, gospa.«

Tako je rekla tajnica turističnega agenta Natnika iz agencije Tramontana, ko je Marjuta zjutraj poklicala, le

toliko, da preveri, ali vendarle ne gre za kakšen nateg pri vsej tej zadevi z Dostojevskim. Tisti skoraj drugi konec sveta, tako čarobno opevan v reklami, je torej Latvija? Že med jutranjim rezanjem čebule jo je spreletelo, da mora pohiteti, da je morda število mest omejeno. In cena je smešno nizka, tudi zato. Ni se mogla zadržati. Stopila je do garderobe in iz žepa rumenega trenča povlekla prenosni telefon.

»Da, Latvija,« je še enkrat potrdil ženski glas na drugi strani.

Lahko bi mirno napisali skoraj drugi konec Evrope, ne pa sveta, bilo bi prikladneje, ji je hotela odvrniti Marjuta, pa je raje molčala. In s strani agencije bi bilo tudi bolj pošteno, ko smo že pri tem. Kajti kakšno zvezo ima Fjodorjeva literatura z latvijsko, razen tega, da so bili Latvijci dolga leta pod rusko oblastjo?

Tiho je prekinila klic. Zamajalo jo je v kolenih. Kot sveža, še neukročena žolca se je zazibala v plesu vznemirjenega želodca. Roke so postajale vedno bolj potne. Pa ne zaradi sprenevedanja agencije. Seveda ne. Zaradi Latvije. A ni Krišjānis iz Latvije? In ali ni to dežela, ki se je postavila mednju, med njo in Jordana? Takega naključja res ni pričakovala. Mnogi so namreč že davno nehali verjeti v božja znamenja. Zaradi skreganih cerkvenih posredništev, da se razumemo, kajti z bogom je baje še vedno vse v redu. Živ je in zdrav in vestno in redno opravlja svojo službo. In menda ob nedeljah ne zahaja samo v cerkev, temveč tudi v savno. A nebeška higiena je poglavje zase, je govoril papá, ko je bil še živ.

Marjuta stoji pred pultom, na njem pet pladnjev še vročega jabolčnega štrudlja. V levici sito, ob desnici velika posoda z mletim sladkorjem. Pomisli, kako se skozi cedilca za čaj, ki so zaradi svoje zelo gosto pletene kovinske mrežice resnično neizprosna in stroga v selekciji, sipko prebije bistvo. Sladkorju v prvotni obliki skoznja ne bi nikoli uspelo, to je jasno, mar ne? To ve vsak otročaj, ki se je v vrtcu učil prvih lekcij iz sestavljanja lego kock. Velikega ne moreš potisniti skozi majhna vrata. Obratno bo prej mogoče. Torej je treba poprej spremeniti obliko sladkorja. Treba ga je na drobno in fino zmleti v mlinčku za kavo, nato z njim napolniti drobno čajno cedilce in počasi, enakomerno posipati prhli sneženec po vseh desetih pladnjih sveže pečenega jabolčnega štrudlja. In če se na dnu cedila naredijo grudice, jih pač streš. Jasno, pomagaš si s prsti, kajti pomagaj si sam, in bog ti bo pomagal. S sladkorjem posut štrudelj najprej izgleda kot grozeče zasneženi Nanos, ki si za nameček povezne na glavo oblačno čepico, ta seveda napoveduje slabo vreme, natančneje neurje, takoj za tem pa sladkor prijazno ponikne. Štrudelj ga posrka vase in nihče ne ve, da je bil kdajkoli tam. Toda neurje bo, pa če to veš ali ne. Tako je to z bogom in z njegovimi znamenji. Ne vidiš ga, toda je. Včasih božja sporočila spremenijo agregatno stanje, pa se znajdi, če ti uspe, in če si topogledno pismen. In bog že ve, zelo je iznajdljiv. Natanko ve, katero abecedo bo uporabljal, saj je vendarle bog.

Toliko glede Latvije in znamenj.

Pojdite torej na sever in v enem samem piškavem mesecu postanite Dostojevski, je mamljivo vabil oglas. A kdo za

vraga bi sploh zmogel ali si sploh upal postati Dostojevski? se je zamislila Marjuta in se zdaj z nožem spravila nad sladico. Morda Jordan, ki se je v njunih skupnih letih skrival za navidezno skromnostjo, v sebi pa pestoval megalomansko prepričanje, da se lahko kosa tudi z največjimi. Dostojevski? Ne, čisto zares, kdo bi rad zamenjal z njim in kdo bi to sploh zmogel? Zamenjati z njegovo pisateljsko veličino – že že, takih samopašnosti v pisateljskih krogih ne primanjkuje, toda bil je tudi zapit kockar, vsaj tako je pravil Jordan in se medtem praskal po trebuhu, morda iz neprivošljivosti, ki mu je vlivala samozavest z védenjem, da v privatnem življenju tudi največji niso bili ravno bleščeči primerki. In Jordan naj bi vedel, saj je študiral literarne vede in jih tudi uspešno doštudiral. Govoril je, da je bil Dostojevski kockar, ki ga je druga žena Ana Grigorjevna Snitkina s pištolo, prislonjeno na Fjodorjeva senca, silila v pisanje dolgih romanov, le tako bi namreč lahko preživel družino in otroke. No, vsaj tistih nekaj pamžev, ki jih glad, mraz in ledenica še niso pokončali, ker je tip namesto drv ali oglja, da bi prižgal ogenj v bajti, iskal inspiracijo. Jordan je očitno gledal televizijsko nadaljevanko, ki je Fjodorjevo življenje prikrojila nekoliko po svoje. Ana Grigorjevna Snitkina je bila zelo uspešna menedžerka in skrbela je, da Fjodorja ni pobralo od epilepsije, in zadeva s pištolo je menda čista izmišljija. Morda jima je kdaj primanjkovalo denarja, to je res, in posledično ni bilo ognja v hiši. Zato je Ana prodala ves svoj nakit, da bi poplačala dolgove. »A vsak rubelj, če so bili tedaj rublji sploh že v obtoku, ki si ga je Ana izposodila, je Fjodor manično zastavil na

ruleti. Najbrž se zato še danes samomorilska adrenalinska igrlica s pištolo ob sencih imenuje ruska ruleta,« je duhovito pribil Jordan, a seveda pozabil povedati, da je Fjodor trpel za napadi epilepsije, pozabil je povedati, da sta mu dva otroka od štirih umrla in ju je moral pokopati, da je stal kot pristaš dekabrizma pred strelnim vodom, da je preživel katorgo, pa še kaj bi se našlo. Laže je živeti in opravičevati lastne neuspehe, če posplošujemo in poenostavljamo življenja drugih. Morda pa je Jordan v svoji komod pisateljski različici pričakoval, da mu bo Marjuta grozila s pištolo na sencih, in je zato odšel, ker tega ni bila zmožna? Marjuta, ki grozi in izsiljuje? Nemogoče. Večkrat je na to pomislila. Obstajajo namreč umetniki, ki ne zmorejo kreacije brez zunanjega pritiska in ki jih srečnost in preprostost bivanja, predvsem pa samoiniciativnost in odgovornost do podarjenega talenta, strašita in ugonabljata.

Učiteljica Jasna, slavistka, ki je poučevala na Marjutini šoli, pa ga je imela vsak dan na tapeti. Dostojevskega, namreč. Vsak dan točno ob trinajst trideset nula nula, ko je pripeljala prvi razred v večnamenski prostor na kosilo. Postrojila je svoje nemirne malčke v vrsto pred jeklenim kuhinjskim pultom in potem se je začelo. Citat gor, citat dol, Dostojevski gor, Dostojevski dol, pa je rekel to, pa je napisal ono. In oh in sploh, naprej in nazaj. In kaj bi si on mislil, ta naš veliki svetovni literarni um, če bi naletel na tako nemirne otročaje, smrkave prčke, je žugala. Kot da sedemleten krmežljav otrok s svečko v nosu ve in mu je mar, kdo je veliki ruski pisatelj, kaj je napisal in kako visoko kotira na

literarni borzi. Marjuta je med njenim navdahnjenim moralističnim žvrkljanjem pridno in odmerjeno vlivala vročo fižolovo mineštro v male kovinske posodice. Zajemalko za zajemalko, in ji ob tem poskušala spoštljivo slediti. S tistim nemim, predvsem pa bedastim nasmeškom sramovanja, ko ne veš, ali bi človeku prikimal ali bi se zjokal od hudega, da bi gosto kapljalo v rjavkasto kadečo se brozgo, na gladino katere so priplaval kričече oranžni kolobarji korenja, ki so se zdeli kot rešilni jopiči, a v tem primeru ne morejo več reševati nikogar, ker Jasna očitno ni poslušala, še manj razumela, ne v osnovni šoli ne v srednji, ko jo je profesor Kovač neprestano gnal k tabli in jo izpraševal, kdo je bil Idiot in kdo so bratje Karamazovi.

Enkrat je namreč treba narediti konec temu pretvarjanju, da vemo, kdo je Dostojevski in kaj je napisal, in predvsem je treba zaključiti s pretvarjanjem in samopašnostjo, da se nam je posvetilo, kaj je z napisanim želel sporočiti. Kakšna prevzetnost! Menda se tudi velike medijske zvezde rade skrivajo za njegovim imenom. Na vprašanje, kaj boste brali to poletje, rade odgovorijo, Dostojevskega, se razume. In potem vse tiho je bilo, ker si nihče ne drzne drezati dalje. Ne zato, ker bi bil Dostojevski tako zastrašujoče nedosegljiv, temveč zato, ker so ga tudi novinarji nazadnje oplazili v srednješolski čitanki, pa še to v skrajšanem povzetku za telebane v *Literarnem blefsikonu*, in vsako dreganje v lastno ignoranco ne bi obrodilo nič dobrega. Tudi zato je treba enkrat za vselej napolniti kovčke in oditi. Se umakniti iz blodeče prekuhanе prosene kaše neznanja. Odločno in

glasno odriniti neješčo suhljato rusofilko Jasno, ki se je zaljubila v ruskega kulturnega atašeja Vrasovskega, to so vedeli vsi, še vrabci na šolskih oknih, in se nehati za zmeraj igrati slepe miši in skrivalnice. Bodimo odkriti, Dostojevski je samo krinka. Jasna ljubi Fjodorja samo zato, ker si obeta zvezo ali pa vsaj sapo jemajočo avanturo z ruskim diplomatom Gregorijem Vrasovskim. Visokoraslim svetlolascem, ki je resnično zelo galanten, morda celo preveč, in spominja na natančno ulite zadrte svinčene vojščake. Čeprav ga daje nostalgija in ga baje veliko drinka. Jasnin sindrom zelo diši ne le po vodki, temveč tudi po primerkih, ko si osamelci kupijo psa in ga vodijo v mestne parke na sprehode samo zato, ker jim je prirasel k srcu lastnik cucka iz sosednjega bloka.

In tako so seveda za krinko vzeli Dostojevskega tudi reklamarki, ko so spisali čudaški oglas, ki se je zmagovalno znašel med zarebrnicami in silikonskimi modelčki za trdo kuhana jajca. Tudi zato je napočil čas, da se Marjuta umakne iz hladne kuhinje, ki se zaradi belih ploščic zdi kot kurja klavnica ali kot bolnišnica. Saj je vseeno, kajti v obeh se crkuje. Eni pod nožem, drugi pod skalpelom. Umakniti se mora, pa najsibo na skorajda sever ali skorajda kam drugam. Božja nedeljska savna ne očiščuje kožnih por, temveč na sleherni nalaga nove usedline časa in zamujenega znanja, ki se sama po sebi ne bosta vrnila samo zato, ker se tako dogaja v filmih s srečnim koncem. Ona že ve, saj rada zahaja v Kolosej. Zato ven iz šole, ven iz hrupne zamolklosti, v kateri vsako jutro med deveto in deseto zaudarja po prevretem mleku, in samo bog ve, zakaj tudi po prežganem. Ven iz izobraževalne

kasarne, v kateri se ne kasira znanja, temveč prezir, da ti je v življenju več ali manj vse spodletelo. Kariera, intimna zveza, pa še kaj. Morda celo zato, ker trmasto vztrajamo brez znamenitih tamponov.

»Dragi kolegi, glede na to, da smo danes vsi zbrani, no, skoraj vsi, bi vam rada ob koncu sestanka naznanila, da se za en mesec odpravljam na neplačani dopust! Marca odpotujem,« zamenca Marjuta.

Stojijo pred njo. Buljijo vanjo kot napol prežvečene karamelice. Osiveli Samo, repenčasti Rajko, vase potegnjena Brigita in suhljata Marija. Semir v kotu kuhinje s skodelico kave v naročju. *One crne, naše, prve prave, krmeljuše, iz koje se može gatati budućnost, ako uopšte ima neke budućnosti.* Prisluškuje. Ni del njihovega tima, pa vseeno.

»En mesec? Kdo pa bo vodil kuhinjo?« se prva iz tišine prestrašeno izvije Marija. Njen zaprepaščeni pegasti obrazek se seseda v prafaktorje.

»Brigita bo prevzela vodstvo. To pomeni, da bo ona vaša začasna šefica, in prosim, da dosledno sledite njenim navodilom. Sicer pa bo mesec hitro minil! Kot bi trenil, bom nazaj,« odrezavo zdrdra Marjuta, opirajoč se na kovinski pult.

Nihče ne vidi, kako ji prsti za hrbtom modrijo. Spogledajo se. Marjuta jim namreč ni postregla z dodatnimi pojasnili, kot je sicer navajena, ko daje navodila za dnevno kuho. Takrat je izčrpna, temeljita in ničesar ne prepušča naključju. A tokrat bi teh nekaj osirotelih besed moralo zadostovati.

Rajko, pomočnik glavnega šolskega ekonoma Sama, je po sestanku poiskal Marjuto na samem in negodoval ter jo poskušal odvrniti od potovanja.

»Kdo bo sicer vodil kuhinjo, kdo bo tako vestno in vzorno, inšpekcijsko in higienično brezhibno dnevno pripravil več kot tristo dvajset malic za mularijo in prav toliko kosil z glavno jedjo, solato in sladico vred? Kdo?« ji je lezel v rit. »In morda nekoliko manj za vrtec, da ne bo pomote?« je vztrajal. »A vendar še za čisto majhne, še občutljivejše želodčke? To ni hec! Nihče drug kot ti, Marjuta!«

Jezno je zaloputnil z vrati rdečega nabavnega mini kombija, ko mu je rekla, da ne bo šlo. Da bo moral poskrbeti za vse prevoze in pravočasne dostave. In jih tokrat tudi sam uskladiti z vrtcem. Še posebej tedaj, ko bo Samo v nabavi. Besen in rdeč v obraz se je odpeljal do Sibadena, v gostilno pod klancem. Videli so ga, kako se je zapijal z učiteljem telovadbe, Semirjem. Ta je prišel k njim, na njihovo šolo, nekaj let po vojni, ki je divjala v Bosni, in potem maltretiral učence. Še najraje je poniževal debelušne učenke, kot da so one krive, da so mu tam doli posebne paravojaške enote poklale družino. Pila sta kar med poukom, jasno. Semir je mulariji zabrisal košarkarsko žogo na sredo telovadnice, da se kar sami razdivjajo, par debeluškam pa je še nekoliko prej, vpričo vsega po vojaško postrojenega razreda, sikal, da so grde, zlobne in debele, ker so se buržujsko prenažirale s pršutom in belim kruhom, medtem ko so ubogi ljudje v Bosni umirali od hude podhranjenosti ali pod streli snajperistov. Marjuta je to vedela, kot so vedeli vsi pedagogi v zbornici. Pa

se iz tako imenovane pietete do Semirja niso odzivali. Tudi ravnateljici Smiljki se je zasmilil. Četudi se je po šoli rado šepetalo, in nikoli zares izvedelo, da si je Semir vso to zgodbo gladko izmislil, da bi lahko pri ljudeh vzbujal sočutje in hkrati opravičeval svoje gostilniške izlete. Marjuta pa se je raje postavila debeluškam v bran. Vsem je z veseljem pri kosilu na krožnik dajala dodatke, Semirju pa je v krožnik nadevala najslabše kose mesa, še najraje oskubljene kurje vratove in podobno žalost, ter ga goreče prezirala, ko je prosil za repete. Ko ji je prekipelo, in tega seveda nikoli ni z ničimer jasno nakazala, saj se vendar ne spodobi, mu je mirno vrgla v obraz: »Nema više, nestalo!«, pa četudi bi Rajko po kosilu odpeljal obilne pomije na bližnjo prašičjo farmo.

Rajku je bilo vseeno za Semirjeve poboje in ostale vojne grozote, v gostilni je visel samo zato, da bi lahko sovražil Marjuto, ki mu bo zdaj zaradi nekega bednega potovanja spodnesla tla pod nogami. Tako je v tišini žulil pivo, medtem ko je Semir jokal in tožil in govoril o velikem maščevanju, ki še pride. Oba sta sovražila. Sovražila in pila. Vsak svojega rablja. A končno bo tudi Rajko moral sam nekaj postoriti. Samoiniciativno in odgovorno. Ne le talent, tudi netalentiranost potrebuje svoj čas, da se uspešno prebije na plano. Tudi zato se je treba kdaj umakniti.

In potem je tu ekonom Samo. Zamerljivi Samo, ki jo sedaj gleda z veliko dozo prezira. Ko se je Marjuta še čisto sveža zaposlila v šolski kuhinji, pred dobrimi dvajsetimi leti, jo je hotel imeti. Biblično, se razume, kot vse novoprišle sodelavke, pa mu ni uspelo. Ne, ker ne bi bil čeden in ker bi ona

bila zasedena. Nasprotno, celo všeč ji je bil in ni čakala drugega kot to, da ji kak moški prekriža pot. A njej se v shrambi za lonci in konzervami olja in kislih kumaric ni ljubilo mečkati, tako na hitro, v par minutah, haljo gor, gate dol, drži se za polico in pazi, da se kaj ne razbije. Predvsem pa bodi tiho, in da ne bi kričala, če ti slučajno pride. In končno tudi zato ne, ker je bil Samo poročen in je imel že tedaj doma tri male smrkave froce. Od tedaj zamera *nisimidalaprasica*, ki traja že dobrih dvajset let. Tega Marjuta ni mogla nikoli zares razumeti. Kako dolgo se celi ranjen moški ponos? Tako ga pusti, da se ob novici njenega dopusta počasi cvre na primerno ogreti plošči.

»Odhajam, in sedaj boste morali sami poskrbeti za vse. Samo, predvsem ti. Z nabavo in z vsem, kar sodi zraven!«

Samo se poti kot ravnokar odmrznjen sojin polpetek. Marjuta z rahlim zadovoljstvom gleda njegov upadajoči obraz. Ličnici sta kot rezini stopljene polnomastne gavde, ki od presenečenja in brez nadzora polzita mimo ustnih kotičkov. Samo, razvlečen, razžaljen fondi. Kakšen veličasten prizor! Toda pravi trenutek maščevanja je nastopil nekoliko kasneje, ko je Samo priletel iz pisarne z novo naročilnico, ponovno ves sladak in ves meden in mehak. In vsi vemo, zakaj in kdaj so moški pomehkuženi in se zvijajo kot namaščene jegulje. Tedaj se bojne sekire *nisimidalaprasica* zakopljejo, pokadijo se pipe miru in vse je lepo in krasno po starem. Marjuti so bili od nekdaj všeč ljudje, kaj všeč, občudovala je take tičke, ki so zmogli z nadzvočno hitrostjo pomesti pod preprogo stare rane in zamere, a le tedaj, ko je to koristilo

njihovim želodcem. Prijazen je bil in pozoren, dragi Samo, rahel in rahločuten kot vtepena smetana na jagodah. Nekaj centimetrov nižji, kot bi se bil njegov hrbet spremenil v velikansko, z orehi nadevano palačinko. Prosil jo je za podpis, natančneje, za njen videlo. Tako ga je imenoval. Butasti nevedni videlo, najbrž si ga je predstavljal v obliki križca, saj je bil od nekdaj prepričan, da je bajsasta Marjutka neuka in nepismena babura, ki se je rodila z zajemalko in kuhalnico v roki, in ne z mehko dlanjo in hitrih prstov, ki bi lahko pisali pomembne in tehtne besede, take, kot jih je bil sposoben pisati njen dragi Jordan. A ne samo banalnih receptov in spiskov za trgovino, temveč romane, dolge zgodbe, da, morda tudi take, kot jih je pisal veliki Dostojevski, a se razume, brez pištole na sencih.

Pretkani Samo je na vse pomislil. Ni se dal ugnati kar tako, prosil jo je torej za podpis za nekaj naročilnic vnaprej. Za cel mesec Marjutine odsotnosti. Za začetek mu je rekla samo ne.

»Ne bom podpisala nabavnic. Ne gre. Vnaprej nikakor. Saj veš, da ne smemo.«

Zatresel se ji je glas. *Marjutka, ne tako, ne tako oštro z ljudmi! Saj veš, da je treba niz dlako!* je zaslišala očeta, kako ji iz preteklosti križa pot. Vsakič tako, ko se je morala vsaj približno zavzeti zase. Samo je od silnega presenečenja iz očesnih votlin izpljunil dve zeleni olivi, nafilani z rdečo papriko. Obmolnil je. Nekoliko nenavadno zanj. Marjuta pa se je odmaknila za pol metra. Še en moški z zelenimi očmi, je pomislila. Morda jo je postalo strah njegovega burnega

odziva in njegovega pordelega puranjega vratu. Ali pa je nemara potrebovala odmik le zato, ker ga je hotela videti bolje, v celoti. In končno razumeti in se tudi v živo prepričati, da ljudje ne umrejo samo zato, ker si se jim zoperstavil.

»Veš, Samo,« je smelo nadaljevala, čeprav jo je stiskalo v grlu, »glede na to, da imam potrdilo ravnateljice Smiljke, s katerim me je za en mesec razrešila funkcije vodje kuhinje, ti moram povedati, da žal uradno nisem več zadolžena za nakupe. Moral boš govoriti z Brigito. Njo je Smiljka pooblastila.«

Ime Brigita je mednju padlo kot sekira, a ne v med, temveč na njegova sapo loveča pleča. Zeleni olivi v Samovih očesnih votlinah se že solzita. Najbrž je šele tedaj dojel, kaj pomeni ostati sam. Brez kritja in potuhe in predvsem brez namigov. Kje na primer lahko šola privarčuje pri kruhu, pri kom pri zelenjavi, v kateri privatni mesnici pri mesu. To ve samo Marjuta. In vemo, popuste na jajčevce, bučke in paradiznik pri Boži in Marju na Serminu dobi samo Marjuta in sveža jajca iz domače reje iz Spodnjih Mišev dobi samo Marjuta. In mleto goveje meso pri Fjorindu, v katerega prav gotovo ni vstopila nobena športna konjska vprega, dobi samo Marjuta. O, tragedija, in sedaj ne bo več mogel na račun popustov od dnevne nabave za vso privarčevano razliko polniti domačih omar in hladilnika in s tem hraniti svojega vedno obilnejšega trebuha in preozkih delovnih hlač. Marjuta je rada zamižala na eno oko in se pretvarjala, da ne vidi vseh tistih do vrha nabasanih vrečk, ki so se gnetle na tleh ob volanu nabavnega kombija in z leti tudi zadaj na sedežih. Kajti